

TYÖRYHMÄMIETINTÖ 2005:1

*Oikeusavun turvaaminen Aasian
katastrofin uhreille ja heidän
läheisilleen*

KUVAILEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä 1.2.2005

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Työryhmämietintö	
Oikeusavun turvaamista katastrofin uhreille ja heidän läheisilleen valmisteleva työryhmä		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
Puheenjohtaja: Merja Muilu Sihteeri: Teija Hyytiäinen		Toimielimen asettamispäivä 5.1.2005	
Julkaisun nimi Oikeusavun turvaaminen Aasian katastrofin uhreille ja heidän läheisilleen			
Julkaisun osat			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti laatinut tietopaketin ja toimenpide-ehdotuksen riittävän oikeudellisen avun antamiseksi Aasian katastrofin uhreille ja heidän omaisilleen.</p> <p>Työryhmän laatima tietopaketti julkaistaan 1.2.2005 Internetissä. Suomenkielinen sivusto löytyy osoitteesta www.om.fi/20514.htm. Ruotsinkielinen sivusto löytyy osoitteesta www.om.fi/29889.htm. Tietopaketti on myös tämän mietinnön liitteenä. (Liite 1).</p> <p>Työryhmän ehdottaa, että Aasian katastrofin johdosta annetaan puhelimitse oikeudellista neuvontaa. Se on myös valmistellut neuvonnan toteutuksen. Helmikuun 1 päivänä avataan kaksi puhelinnumeroa, toinen suomenkielistä (puh. 010 36 16010) ja toinen ruotsinkielistä ja suomenkielistä (puh. 010 36 16020) neuvontaa varten.</p> <p>Työryhmä ehdottaa, että neuvontapuhelimesta saatujen kokemusten perusteella tulisi lähiaikoina ratkaista, tarvitaanko vielä laajempaa oikeusapua, vai tarjoavatko nyt laadittu tietopaketti, aloitettava oikeudellinen puhelinneuvonta, Suomen Asianajajaliiton pro bono –työ ja oikeusaputoimistojen joustavat menettelyt riittävän oikeusavun Aasian katastrofin uhreille ja omaisille.</p> <p>Jatkossa oikeusapulakia kehitettäessä tulee pohtia sitä, tuleeko oikeusapulakia muuttaa siten, että katastrofi- ja muissa erityistilanteissa oikeusapulain tulo- ja varallisuusrajoista voidaan erikseen määriteltävin edellytyksin poiketa.</p>			
<p>Avainsanat: (asiasanat)</p> <p>adoptio, asianajokulut, asianajotoiminta, eduskunta, Kaakkois-Aasia, katastrofi, katoaminen, kuolleeeksi julistaminen, lapsen huolto, lastensuojelu, oikeudellinen neuvonta, oikeusapu, perunkirjoitus, perinnönjako, puhelinneuvonta, raha-asiat, viranomainen</p>			
<p>Muut tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero)</p> <p>OM1/021/2005, OM004:00/25</p>			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2005:1		ISSN 1458-6452	ISBN 952-466-248-5
Kokonaissivumäärä 34	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIE MINISTERIET

Utgivningsdatum 1.2.2005

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Arbetsgruppsbetänkande	
Arbetsgruppen för säkerställande av rättshjälp för katastrofoffren och deras anhöriga		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
Ordförande Merja Muilu Sekreterare Teija Hyytiäinen		Datum då organet tillsattes 5.1.2005	
Publikation (även den finska titeln) Säkerställande av rättshjälp för Asia katastrofoffren och deras anhöriga (Oikeusavun turvaaminen Aasian katastrofin uhreille ja heidän läheisille)			
Publikationens delar			
Referat			
<p>Arbetsgruppen har enligt sitt uppdrag sammanställt ett informationspaket och ett förslag till åtgärder för att ge tillräcklig rättslig hjälp för offren för katastrofen i Asien och deras anhöriga.</p> <p>Informationspaketet läggs ut på internet den 1 februari 2005. De svenskspråkiga sidorna finns under adressen www.om.fi/29889.htm och de finskspråkiga sidorna under adressen www.om.fi/20514.htm. Informationspaketet finns även som bilaga i detta betänkande (bilaga 1).</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att det ges rättslig rådgivning per telefon med anledning av katastrofen i Asien. Arbetsgruppen har förberett verkställandet av rådgivningen. Den 1 februari öppnas två telefonnummer, det ena för rådgivning på finska (tfn 010 36 16010) och det andra för rådgivning på svenska och finska (tfn 010 36 16020).</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att på basis av erfarenheterna om rådgivningstelefonen skall avgöras om det behövs mera omfattande rättshjälp eller om det sammanställda informationspaketet, den rättsliga telefonrådgivningen, pro bono-arbetet av Finlands Advokatförbund och de flexibla förfarandena vid rättshjälpsbyråerna erbjuder en tillräcklig hjälp för offren för katastrofen i Asien och deras anhöriga.</p> <p>När rättshjälpslagen utvecklas skall man överväga om rättshjälpslagen skall ändras så att det är möjligt att avvika från inkomst- och förmögenhetsgränser vid katastrofsituationer och andra specialsituationer. Om förutsättningar för detta skall bestämmas separat.</p>			
Nyckelord Adoption, advokatkostnader, advokatverksamhet, riksdagen, Sydostasien, katastrof, försvinnande, dödförklaring, vårdnad om barn, barnskydd, rättslig rådgivning, rättshjälp, bouppteckning, arvskifte, telefonrådgivning, penningaffärer, myndighet			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren) JM1/021/2005, JM004:00/25			
Seriens namn och nummer Justitieministeriets arbetsgruppsbetänkanden 2005:1		ISSN 1458-6452	ISBN 952-466-248-5
Sidoantal	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Edita Prima Ab		Förlag Justitieministeriet	

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 5.1.2005 Oikeusavun turvaamista katastrofin uhreille ja heidän läheisilleen valmistelevan työryhmän toimikaudeksi 5.1.- 31.1.2005.

Työryhmän tehtävänä on esittää niitä keinoja, joilla voidaan turvata riittävä oikeudellinen neuvonta ja oikeusapu katastrofin uhreille ja heidän läheisilleen. Tämän lisäksi työryhmän tehtävänä on ollut laatia Internetissä julkaistava tietopaketti niistä keskeisistä oikeudellisista kysymyksistä, jotka tulevat ajankohtaisiksi henkilön kadottua tai kuoltua äkillisesti. Saadun tehtävän mukaan tietopaketissa on käsiteltävä muun muassa edunvalvonnan järjestämistä kadonneelle henkilölle, lapsen oikeudellisen aseman järjestämistä vanhempien kadottua tai menehdyttyä sekä kadonneen henkilön julistamista kuolleeksi. Tietopaketissa voidaan tehtävänannon mukaan antaa oikeudellista opastusta myös muille katastrofin uhreille ja heidän läheisilleen.

Toimeksiannon mukaan tietopaketti on pyrittävä laatimaan yhteistyössä muiden oikeudellista neuvontaa antavien tahojen kanssa. Tavoitteeksi on asetettu, että oikeusministeriön laatimilta tietosivuilta on saatavissa tietoa myös siitä, mistä voi saada lisätietoa läheisen katoamiseen tai äkilliseen kuolemaan liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä, esimerkiksi pankki- ja vakuutusasioiden hoitamisesta näissä tilanteissa.

Työryhmän puheenjohtajaksi asetettiin hallitussihteeri Merja Muilu ja jäseniksi lainsäädäntöneuvos Tuomo Antila (oikeusministeriö), tiedotuspäällikkö Pirkko Kauppinen (oikeusministeriö), ylitarkastaja Maaria Leskelä (oikeusministeriö), oikeusaputoimen johtaja Liisa Vehmas-Turunen (Helsingin oikeusaputoimisto) sekä asianajaja Riitta Leppiniemi (Suomen Asianajajaliitto). Työryhmän sihteeriksi asetettiin ylitarkastaja Teija Hyytiäinen (oikeusministeriö).

Työryhmä on kokoontunut neljä kertaa (10.1.2005, 21.1.2005, 26.1.2005 sekä 28.1.2005), minkä lisäksi työryhmä on kuullut Järvenpään oikeusaputoimiston johtavaa julkista oikeusavustajaa Helvi Halosta ja Vaasan oikeusaputoimiston johtavaa oikeusavustajaa Raija Kujanpäättä.

Oikeusavun turvaamista katastrofin uhreille ja heidän läheisilleen valmisteleva työryhmä luovuttaa kunnioittaen oikeusministeriölle mietintönsä.

Helsingissä 1. päivänä helmikuuta 2005

Merja Muilu

Tuomo Antila

Pirkko Kauppinen

Maaria Leskelä

Liisa Vehmas-Turunen

Riitta Leppiniemi

Teija Hyytiäinen

YHTEENVETO

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti laatinut tietopaketin ja toimenpideehdotuksen riittävän oikeudellisen avun antamiseksi Aasian katastrofin uhreille ja heidän omaisilleen.

Työryhmän laatima tietopaketti julkaistaan 1.2.2005 Internetissä, suomenkielinen sivusto osoitteessa www.om.fi/20514.htm ja ruotsinkielinen osoitteesta www.om.fi/29889.htm . Tietopaketti on myös tämän mietinnön liitteenä. (Liite 1).

Työryhmän ehdottaa, että Aasian katastrofin johdosta annetaan puhelimitse oikeudellista neuvontaa. Se on myös valmistellut neuvonnan toteutuksen. Helmikuun 1. päivänä avataan kaksi puhelinumeroa, toinen suomenkielistä (puh. 010 36 16010) ja toinen ruotsinkielistä ja suomenkielistä (puh. 010 36 16020) neuvontaa varten.

Työryhmä ehdottaa, että neuvontapuhelimesta saatujen kokemusten perusteella tulisi lähiaikoina ratkaista, tarvitaanko vielä laajempaa oikeusapua, vai tarjoavatko nyt laadittu tietopaketti, aloitettava oikeudellinen puhelinneuvonta, Suomen Asianajajaliiton pro bono –työ ja oikeusaputoimistojen joustavat menettelyt riittävän oikeusavun Aasian katastrofin aiheuttamissa oikeudellisissa kysymyksissä.

Jatkossa oikeusapulakia kehitettäessä tulee pohtia sitä, tuleeko oikeusapulakia muuttaa siten, että katastrofi- ja muissa erityistilanteissa oikeusapulain tulo- ja varallisuusrajoista voidaan erikseen määriteltävin edellytyksin poiketa.

TIETOPAKETTI

Katastrofin myötä syntyneet oikeudelliset ongelmat ovat moninaisia ja osittain myös vielä oikeudellisen neuvonnan alkamisvaiheessa ennakoimattomia. Tämän lisäksi monet katastrofin kohdanneet ovat tilanteen yllätyksellisyyden ja sen aiheuttaman ahdistuksen vuoksi kykenemättömiä oma-aloitteisesti selvittelemään ja hoitamaan juridisia asioita parhaalla mahdollisella tavalla. Tämän vuoksi työryhmä on katsonut, että tietopaketin tulee olla sisällöltään yleisellä tasolla oleva ja että tietoa hakevat tulee ohjeistaa kääntymään asiantuntijoiden puoleen oikeudellisissa asioissa.

Työryhmä on koonnut tietopakettiin tietoa Aasian katastrofin ja muiden sen kaltaisten katastrofien johdosta keskeisimpinä pitämistään juridisista aihealueista, joita ovat:

- henkilön katoamiseen liittyvät oikeudelliset kysymykset, erityisesti edunvalvonta ja kuolleeksi julistaminen
- lapsen oikeudellisen aseman järjestämiseen liittyvät kysymykset
- perunkirjoitus, perinnöjako ja ositus

Tietopakettiin on listattu talous ja raha-asoiden hoidon osalta hyödyllistä tietoa sisältäviä linkkejä tahoihin, joilta voi tiedustella esimerkiksi eläke-etuuksista ja vakuutuksista.

Tietopakettia tulee päivittää tarpeen mukaan. Esimerkiksi kuolleeksi julistamista koskevan lainsäädännön uudistumisen vuoksi oikeudelliset menettelytavat tulevat lähiaikoina muuttumaan. Kriisineuvontaa antavien asiantuntijoiden kohtaamat kysymykset saattavat myös antaa aihetta lisäinformaatiolle.

Tietopaketin tulee olla luettavissa Internetin lisäksi myös ei sähköisessä muodossa, koska kaikilla ei ole mahdollisuutta saavuttaa tarvitsemaansa tietoa, mikäli se on saatavissa ainoastaan tietoverkossa. Työryhmä suosittaa, että tietopaketti olisi saatavilla paperitulosteena sellaisilta viranomaisilta, jotka ovat tekemisissä katastrofin johdosta apua hakevien kanssa, kuten kuntien sosiaali- ja terveystoimesta, käräjäoikeuksista, maistraateista, poliisilta sekä valtion oikeusaputoimistoista sitä tarvitseville.

OIKEUDELLINEN PUHELINNEUVONTA

Työryhmä on pohtinut, minkä laajuisena valtion tukemaa oikeudellista apua voidaan antaa nykyisen lainsäädännön perusteella Aasian katastrofin tai muiden vastaavien katastrofien johdosta syntyneiden oikeudellisten asioiden hoitamiseen sekä siitä, tulisiko nykyistä lainsäädäntöä joltain osin muuttaa, jotta katastrofin uhrien ja heidän läheisensä saavat riittävän oikeusavun. Valtioneuvoston kantana on ollut, että tässä kriisitilanteessa valtiovallan taholta tulee toimia mahdollisimman joustavasti ja joutuisasti tarpeellisen avun saamiseksi sitä tarvitseville.

Pohtiessaan oikeudellisen neuvonnan järjestämisen oikeudellisia perusteita työryhmä on ottanut huomioon, että oikeusministeriössä on vireillä oikeudellista neuvontaa ja siihen liittyvää verkkoviestintää koskeva hanke. Vuoden 2005 syksyllä hankkeessa toteutetaan kaksi erilaisen neuvontamuodon kokeilua: oikeussuojakeinoja koskeva neuvontakokeilu (niin sanottu tienviittaneuvonta) ja oikeudellisen puhelinneuvonnan laajentamista oikeusaputoimistoissa koskeva kokeilu.

Oikeussuojakeinoja koskevassa puhelinneuvonnassa (tienviittaneuvonnassa) yksilöä autetaan valitsemaan hänen oikeudelliseen ongelmaansa sopiva ratkaisukeino ja ohjataan hänet oikean tahon puoleen. Oikeusministeriön kokeilussa tämä neuvonta tulee olemaan valtakunnallista. Kokeilussa otetaan käyttöön yksi valtakunnallinen puhelinnumero, minkä lisäksi ihmisiä palvelee myös internetissä. Tehtävään koulutetaan oikeusaputoimistojen kansliahenkilöstöä. Heillä on jo nykyisin paljon kokemusta hallintomenettelyllisestä neuvonnasta, koska oikeusaputoimistoihin tulee runsaasti puhelujakin kaikilta oikeusturvaan liittyviltä elämäniloilta. Kokeilussa on tärkeää turvata myös ruotsinkieliset palvelut. Kokeilun perusteella voidaan arvioida, miten verkkoviestintää ja puhelinneuvontaa on tarkoituksenmukaisinta yhdistää ja millaisina ne parhaiten palvelevat ihmisiä.

Oikeudellisessa puhelinneuvonnassa annetaan neuvoja varsinaisiin oikeudellisiin ongelmiin. Oikeudellisen puhelinneuvonnan tarkoituksena on tehostaa oikeusapupalvelujen saatavuutta. Oikeudellisen puhelinneuvonnan kokeilussa on tällä hetkellä mukana kolme oikeusaputoimistoa, joista yksi antaa puhelimesta oikeudellista neuvontaa ruotsiksi. Kokeilusta on saatu erittäin myönteistä palautetta ja oikeusministeriö on päättänyt jatkaa ja laajentaa kokeilua. Palvelujen laajentaminen on ajankohtaista jo siksi, että edellä kuvattu oikeussuojakeinoja koskeva puhelinneuvonta saattaa lisätä oikeudellisen puhelinneuvonnan tarvetta. Kokeilussa oikeudellisten puhelinneuvojen antaminen voitaisiin katsoa eräänlaiseksi kaikille kuuluvaksi oikeussuojan toteuttamiseen liittyväksi oikeudeksi. Tämä tarkoittaisi sitä, että asiakkaan tuloja ei tarkistettaisi, mikä puolestaan vähentäisi lisätyötä.

Oikeudellisessa puhelinneuvonnassa on muistettava se, että neuvoja monimutkaisiin oikeudellisiin ongelmiin ei voida antaa puhelimesta, koska

muutoin riski väärinkäsityksiin ja virheisiin kasvaa. Oikeudellinen neuvonta edellyttää hyvää ammattitaitoa. Kokeilussa oikeudellista puhelinneuvontaa antavat julkiset oikeusavustajat. Myös asianajajien osallistuminen kokeiluun olisi suotavaa, sillä jo nykyään ilmaista oikeudellista neuvontaa annetaan paikallisten asianajajayhdistysten kirjastopäivystyksissä.

Työryhmä katsoo, että oikeudellisen neuvonnan kokeilua tulisi aikaistaa heti alkavaksi siten, että ensivaiheessa se suunnataan rajatusti Aasian katastrofin aiheuttamiin oikeudellisiin ongelmiin. Näin kohdennettu oikeudellinen puhelinneuvonta ei aiheuta yhdenvertaisuusongelmia, koska kokeilu on tarkoitettu laajentaa vielä kuluvana vuotena ulottumaan kaikkia kansalaisia koskevaksi.

Työryhmä toteaa, että maksuton puhelinneuvonta voidaan tulkita oikeusapulain tarkoittamaksi vähäiseksi neuvonnaksi. Tällöin oikeusapumaksu ja varsinainen toimenpidemaksu voidaan jättää asian vähäisyyden johdosta perimättä oikeusapulain 3 ja 12 §:n nojalla. Näin ollen oikeudellisen puhelinneuvonnan järjestäminen katastrofin uhreille ja heidän läheisilleen suunnattuna kokeiluna ei edellytä lainsäädäntötoimiin ryhtymistä.

Asianajajaliitto on tarjonnut yhteistyötä tällaisen puhelinpalvelun toteuttamisessa korvauksetta, pro bono –periaatteella. Valtion viranomaisista luonteva taho neuvontaa antamaan ovat oikeusaputoimistot. Kriisissä oleville henkilöille annettava oikeudellinen puhelinneuvonta on erityisen vastuullista ja vaativaa työtä. Siksi on tärkeää, että tässä tilanteessa sitä tarjoavat kokeneet ammattilaiset.

Työryhmä esittää, että Aasian katastrofin johdosta annettava ensiavun luonteinen oikeudellinen neuvonta järjestetään puhelinneuvontana. Neuvontaa varten perustettaisiin kaksi valtakunnallista puhelinnumeroa, toinen suomen- ja toinen ruotsin- ja suomenkielistä neuvontaa varten. Neuvontaa antaisivat julkiset oikeusavustajat ja asianajajat.

Työryhmä on myös valmistellut neuvonnan toteutuksen. Helmikuun 1. päivänä avataan kaksi numeroa, toinen suomenkielistä (puh. 010 36 16010) ja toinen ruotsinkielistä ja suomenkielistä (puh. 010 36 16020) neuvontaa varten. Muista kuin matkapuhelimista näihin numeroihin voi soittaa paikallispuhelun hinnalla. Puhelimet ovat auki toistaiseksi arkisin klo 8.30 – 16.00 ainakin maaliskuun loppuun asti. Tarvittaessa neuvontaa jatketaan myös tämän jälkeen.

Näiden valtakunnallisten kahden numeron alle linkitetään alanumeroita. Puhelinneuvontaa annettaisiin seuraaviin oikeusaputoimistoihin sijoitetuista seitsemästä puhelimesta: Helsingin oikeusaputoimisto (kolme suomenkielistä ja yksi ruotsinkielinen), Espoon oikeusaputoimisto, Turunseudun oikeusaputoimisto ja Närpiön oikeusaputoimisto (ruotsinkielinen). Näissä puhelimeissa neuvontaa antaisivat erikseen sovitut julkiset oikeusavustajat ja yksityiset asianajajat. Mikäli puhelimet ruuhkautuvat, tulee lisäksi avata linjoja muihin oikeusaputoimistoihin.

Siltä osin kuin asianajajat osallistuvat oikeusministeriön ja Suomen Asianajajaliiton yhteiseen neuvontapuhelimeen, Suomen Asianajajaliitto organisoi asianajajapäivystyksen siten, että sovittuihin puhelimiin vastaamassa on kaksi asianajajaa Helsingin ja Turunseudun oikeusaputoimistojen kanssa sovittuina

päivystysaikoina ainakin helmikuun ajan. Muilta osin kyseisten puhelinten päivystystä hoitavat niiden oikeusaputoimistojen julkiset oikeusavustajat, jossa puhelin on.

Työryhmä pitää tärkeänä, että katastrofin johdosta annettavasta neuvonnasta kerätään tietyt tilastotiedot. Näitä ovat puhelun päivämäärä, millaisessa asiassa neuvoa on kysytty sekä missä ominaisuudessa neuvoa on kysytty (asianosainen, läheinen, muu taho). Näiden tietojen pohjalta voidaan ajantasaistaa tietoverkossa olevaa tietoa sekä saada tarpeellista tietoa myöhempiä puhelinneuvontahankkeita varten neuvonnan keston tarpeesta, siitä millaisiin asioihin neuvontaa tarvitaan sekä kenelle neuvontaa tulee suunnata. Saatujen tietojen perusteella oikeudellista neuvontaa voidaan kehittää siten, että se vastaa mahdollisimman hyvin kulloisenkin tilanteen johdosta syntyneitä tiedon tarvetta. Vastuukysymysten vuoksi on syytä lisäksi kirjata, kuka neuvon on antanut. Työryhmän laatima tilastointilomake on mietinnön liitteenä (liite 2).

Siltä osin kuin kysymys on tienviittaneuvontaa laajemmasta, oikeudellisesta neuvonnasta, oikeusaputoimistot tekevät oikeusministeriön tarkemmin määrittelemät tilastokirjaukset asianhallintaohjelma Juliaan, johon perustetaan erillinen asialuokitus Aasian katastrofiin liittyviä asioita varten.

NEUVONTAA LAAJEMPI OIKEUDELLINEN APU

Työryhmä on harkinnut, tulisiko Kaakkois-Aasian katastrofin uhreille ja heidän läheisilleen tietyssä määrin antaa valtion varoin myös neuvontaa laajempaa oikeusapua, johon kuuluisi toimeksiantojen hoitaminen. Neuvontaa laajemman avun tarve on asioiden moninaisuudenkin vuoksi pitkäkestoisempaa kuin oikeudellisessa neuvonnassa. Ensivaiheessa neuvontaa laajemman avun tarvetta voi olla muun muassa hakemusten hoitamisessa edunvalvojan määräämistä ja kuolleeksi julistamista koskevilla asioilla.

Keskituloisillakin on oikeus julkiseen oikeusapuun, mutta esimerkiksi oikeusapupäätökseen tarvittavien normaalien tulo- ja varallisuusselvitysten hankkiminen voi tässä poikkeuksellisessa tilanteessa muodostua apua hakevalle ylivoimaiseksi tehtäväksi. Byrokratian välttämiseksi saattaisi olla perusteltua, että näissä asioissa annettaisiin valtion kustannuksella oikeusapua rajoitetusti, esimerkiksi viisi tuntia, asianosaisen varallisuusasemasta riippumatta.

Työryhmä toteaa, että oikeusapulaki ei mahdollista katastrofin uhreille ja heidän läheisilleen annettavaa korvauksetonta oikeudellista apua selvittämättä avun tarvisijan tulo- ja varallisuustilannetta. Oikeusapulain nojalla ei myöskään ole mahdollista myöntää korvauksetonta oikeusapua varsinaisten oikeudellisten toimeksiantojen osalta oikeusapulain tulo- ja varallisuusrajoista poikkeavasti. Tällainen poikkeus edellyttäisi muutosta oikeusapulakiin, mikä tässä kiireellisessä tilanteessa on ongelmallista.

Toinen mahdollinen tapa järjestää tähän kiireelliseen tarpeeseen nykyistä laajempaa oikeusapua on, että valtion lisätalousarviossa osoitetaan tähän tarkoitukseen varoja. Oikeusaputoimistot voivat valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 8 §:n nojalla antaa oikeudellista apua myös henkilöille, jotka eivät ole oikeusapuun oikeutettuja. Edellytyksenä on, että siihen on palvelun hakijan kannalta tai oikeusaputoiminnan asianmukaisen järjestämisen kannalta perusteltua syytä. Tällöin palveluista peritään täysi korvaus. Täyden korvauksen asiakkaiden avustaminen ei myöskään saa haitata

oikeusapulain mukaisten palvelujen antamista. Kyseisen pykälän perusteella on mahdollista, että valtion oikeusaputoimistot ottavat Aasian katastrofiin liittyviä toimeksiantoja tekemättä oikeusapulain mukaista tulospelvitystä. Tällöin annettavaan oikeudelliseen apuun ei sovelleta oikeusapulakia.

Aasian katastrofin uhreille edellä kuvattu mahdollinen menettely ei tietenkään sulje pois sitä mahdollisuutta, että Aasian katastrofin johdosta oikeudellista apua tarvitseva henkilö voi tehdä normaalin oikeusapuhakemuksen ja saada siitä päätöksen. Tällöin oikeusapu annetaan normaalisti oikeusapulain nojalla, ja edun saanut saa myös oikeusapulain nojalla tulevat vapautukset asian hoitamisesta aiheutuvista muista kuluista, kuten hakemusmaksuista.

Toisaalta työryhmä pitää mahdollisena, että oikeudellista neuvontaa laajempi oikeusapu valtion kustantamana ei ole Aasian katastrofin oikeudellisen avun turvaamiseksi tarpeen, sillä Suomen Asianajajaliitto on jo ryhtynyt toimiin ja oikeusaputoimistoja on ohjeistettu toimimaan joustavasti.

Suomen Asianajajaliiton valtuuskunta on päättänyt 13.1.2005 suosituttaa jäsenilleen, että asianajotoimistot ja asianajajat hoitaisivat Kaakkois-Aasian katastrofin uhrien ja heidän omaistensa oikeudellisia asioita maksuttomana pro bono työnä toimialansa ja resurssiensa mahdollistamissa rajoissa. Vapaaehtoiseen maksuttoman oikeusavun antamiseen on ilmoittautunut noin seitsemänkymmentä asianajotoimistoa valtakunnan kattavasti eri puolilta Suomea. Mukana on niin isoja kuin pieniäkin asianajotoimistoja ja ne edustavat asianajotoiminnan kaikkia toiminta-alueita. Luettelo näistä asianajotoimistoista ja asianajajista on Suomen Asianajajaliiton kotisivuilla osoitteessa www.asianajajaliitto.fi - maksuton katastrofiapu.

Oikeusministeriö on tammikuun toisella viikolla lähettänyt tiedotteen oikeusaputoimistoille ja maistraateille menettelytavoista katastrofitilanteessa. Ministeriö on pyytänyt oikeusaputoimistoja valmistautumaan siihen, että nyt kyseessä olevan onnettomuuden johdosta oikeusaputoimiston asiakkaiksi pyrkivät henkilöt otetaan vastaan mahdollisimman nopeasti ja joustavasti. Näin toivotaan myös tuomioistuinten ja muiden oikeushallinnon viranomaisten menettelevän asiaan liittyvien hakemusten ja yhteydenottojen suhteen. (liite 3)

Työryhmä on kuullut Vaasan ja Järvenpään oikeusaputoimistoja niistä oikeudellisista ongelmista, joita nyt puheenaolevan katastrofin kaltaisissa tilanteissa ennakoidaan syntyvän. Oikeusturva-asiain neuvottelukunnan aloitteesta käynnistetään vuoden 2005 alussa neuvontapalveluiden yhteistyökokeilu Vaasassa ja Järvenpäässä. Sen avulla viranomaisten kesken luotavat hyvät käytännöt voivat vähentää asiakkaan epätietoisuutta eri viranomaisten tarjoaman avun mahdollisuuksista ja keskinäisestä työnjaosta. Vaasan ja Järvenpään oikeusaputoimistot ovat lupautuneet tarvittaessa käynnistämään yhteistyöhankkeensa Aasian katastrofin näkökulmasta katsottuna kutsuen koolle niitä viranomaistahoja, jotka ovat keskeisiä katastrofista aiheutuneita tarpeita ajatellen, kuten maistraatit, sosiaalitoimen edustajat ja käräjäoikeudet.

Tiedossa on, että kadonneita tällä hetkellä on noin 170, noin 70 – 90 taloudesta. Orvoksi on jäänyt noin 20 lasta. Kadonneet ovat asuneet pääosin Etelä-Suomessa. Työryhmän tiedossa on myös, että useilla asianajotoimistoilla ja oikeusaputoimistoilla on jo Aasian katastrofiin liittyviä toimeksiantoja. Nyt avattavasta neuvontapuhelimesta saatavan

palautteen perusteella on mahdollista saada tämän hetkistä varmempi käsitys neuvontaa laajemman valtion kustantaman oikeusavun tarpeesta.

Työryhmä toteaa lisäksi, että Aasian katastrofin seurauksena syntynyt oikeusavun tarve ei periaatteellisesti poikkea muista vastaavista tilanteista, joissa henkilöllä on erityinen tarve saada pikaista oikeusapua esimerkiksi läheisen kadottua tai kuoltua muunlaisessa onnettomuudessa tai rikoksen johdosta. Oikeusavun mahdollinen laajentaminen tiettyyn katastrofiin osallisten osalta edellyttäisikin kansalaisten yhdenvertaisuuden turvaamiseksi painavaa harkintaa.

Niin kuin edeltä ilmenee, voimassa oleva oikeusapulaki ei mahdollista edes kiireellisissä poikkeustapauksissa oikeusavun antamista valtion varoin selvittämättä oikeusapua hakevan taloudellista asemaa. Työryhmän käsityksen mukaan jatkossa olisikin oikeusapulainsäädäntöä kehitettäessä syytä laaja-alaisemmin arvioida, olisiko tarpeellista ja valtiontaloudellisesti mahdollista antaa valtion varoin rajoitetussa määrin oikeusapua esimerkiksi onnettomuudessa tai rikoksen johdosta kadonneen tai kuolleen henkilön läheiselle hänen taloudellisesta asemastaan riippumatta. Tätä harkittaessa on tarkoituksenmukaista hyödyntää nyt aloitettavassa maksuttomassa puhelinneuvonnassa saatavat kokemukset katastrofin jälkeen syntyneistä oikeusaputarpeista.

Työryhmä ehdottaa, että neuvontapuhelimesta saatujen kokemusten perusteella tulisi lähiaikoina ratkaista, tarvitaanko vielä laajempaa oikeusapua, vai tarjoavatko nyt laadittu tietopaketti, aloitettava oikeudellinen puhelinneuvonta, Suomen Asianajajaliiton pro bono –työ ja oikeusaputoimistojen joustavat menettelyt riittävän oikeusavun Aasian katastrofin aiheuttamissa oikeudellisissa kysymyksissä.

Jatkossa oikeusapulakia kehitettäessä tulee pohtia sitä, tuleeko oikeusapulakia muuttaa siten, että katastrofi- ja muissa erityistilanteissa oikeusapulain tulo- ja varallisuusrajoista voidaan erikseen määriteltävin edellytyksin poiketa.

OIKEUDELLISTA NEUVONTAA VERKOSSA

Kaakkois-Aasian katastrofi on aiheuttanut siihen osallisille muiden vaikeuksien lisäksi oikeudellisia ongelmia. Näiltä oikeusministeriön sivuilta löytyy tietoa siitä, mistä oikeudellisiin ongelmiin saa apua. Lisäksi sivuilta löytyy perustietoa henkilön katoamiseen ja kuolemaan liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä.

MISTÄ SAA TIETOA JA APUA?

Oikeusministeriö on avannut puhelinnumeron, josta voi kysyä oikeudellisia neuvoja.

Apua oikeudellisten asioiden hoitamiseen, esimerkiksi asiakirjojen laadintaan saa valtion oikeusaputoimistoilta, asianajajilta ja muilta lakimiehiltä.

Viranomaiset neuvovat niille kuuluvien asioiden hoitamisessa.

Oikeudellista neuvontaa saa puhelimesta

Numerosta 01036 16010 saa neuvontaa Kaakkois-Aasian katastrofin aiheuttamissa oikeudellisissa kysymyksissä.

Numerosta 01036 16020 saa neuvontaa myös ruotsin kielellä.

Oikeusministeriön ylläpitämä neuvontapuhelin on avoinna **1.2.2005 alkaen** maanantaista perjantaihin klo 8.30 - 16.

Muista kuin matkapuhelimista näihin numeroihin voi soittaa paikallispuhelun hinnalla.

Puhelimesta kysymyksiin vastaavat julkiset oikeusavustajat ja asianajajat. Suomenkielisellä linjalla puheluihin vastaa neljä henkilöä ja ruotsinkielisellä yksi henkilö.

Puhelimesta saa oikeudellista neuvontaa, mutta toimeksiantoja siinä ei oteta vastaan. Esimerkiksi asiakirjojen laadinta on mahdollista joko oikeusaputoimistossa tai asianajotoimistossa tai muun lakimiehen luona.

Apua oikeudellisten asioiden hoitamiseen saa

- Valtion oikeusaputoimistoissa toimivilta julkisilta oikeusavustajilta (linkki <http://www.oikeus.fi/6068.htm>)
- Asianajajilta (linkki www.asianajajaliitto.fi)
- Muilta lakimiehiltä, jotka toimivat yleensä lakiasiainoimistoissa. Yhteystiedot löytyvät esim. puhelinluetteloista.

Julkinen oikeusapu

Noin 75 prosenttia kotitalouksista on oikeutettu saamaan valtion joko kokonaan tai osittain maksamaa oikeusapua.

Tietoa julkisesta oikeusavusta
<http://www.oikeus.fi/4313.htm>

Oikeusapua haetaan valtion oikeusaputoimistosta. Hakemuksen voi tehdä mihin tahansa toimistoon, se ei ole sidottu henkilön kotipaikkaan (oikeusaputoimistojen yhteystiedot www.oikeus.fi/9361.htm, hakemuslomake www.oikeus.fi/6558.htm)

Asianajajat

Tietoa asianajajista ja toimistoista, jotka antavat mahdollisuuksiensa mukaan maksutonta oikeuspalvelua Kaakkois-Aasian katastrofin uhreille ja heidän läheisilleen
<http://www.asianajajaliitto.fi>

Tietoa asianajajien palkkioista
www.asianajajaliitto.fi

Viranomaiset neuvovat

Viranomaiset antavat asioiden hoitamiseen liittyvää yleistä neuvontaa. Neuvoja annetaan esimerkiksi asioiden vireillepanosta ja käsittelyaikatauluista.

Jos asia ei kuulu sille viranomaiselle, jonka puoleen asiakas ensin on kääntynyt, hänet pyritään ohjaamaan oikean viranomaisen puoleen.

Neuvonta on maksutonta.

Neuvontavelvollisuus on valtion ja kuntien viranomaisilla. Sama velvollisuus on myös esimerkiksi yksityisillä eläkevakuutusyhtiöillä silloin, kun ne huolehtivat lakisääteisistä eläkkeistä.

www.valtioneuvosto.fi/aasia

Sivuille on koottu Aasian kriisin hoitoon liittyvää tietoa. Sivulla on tietoa mm. poliisin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista sekä aiheeseen liittyviä tiedotteita ja linkkejä.

KUN HENKILÖ ON KADONNUT

Kun henkilö on kadonnut, käräjäoikeus voi hakemuksesta määrätä edunvalvojan hoitamaan hänen asioitaan.

Etsintöjen päätyttyä ja tarvittaessa laissa säädetyn odotusajan kuluttua käräjäoikeus voi hakemuksesta julistaa kadonneen henkilön kuolleeksi.

Kun kadonnut henkilö on julistettu kuolleeksi tai jos hänen ruumiinsa tunnistetaan, läheisten on ryhdyttävä vastaaviin oikeudellisiin toimenpiteisiin kuin yleensäkin lähiomaisen kuoltua (esimerkiksi perunkirjoitus).

KUKA HOITAA KADONNEEN ASIOITA?

Kadonneelta henkilöltä jää usein asioita, jotka vaativat hoitamista. Tällöin hänelle voidaan määrätä edunvalvoja.

Edunvalvoja on päämiehensä eli kadonneen henkilön luottohenkilö. Hän puolustaa päämiehen etuja ja edustaa tätä asioissa, jotka on määrätty hänen hoidettavikseen.

Edunvalvoja voidaan määrätä esimerkiksi huolehtimaan kadonneen henkilön omaisuudesta ja muista taloudellisista asioista. Tällöin hän voi esimerkiksi irtisanoa sopimuksia, huolehtia laskujen maksamisesta ja yhteydenpidosta velkoihin sekä tehdä veroilmoituksen.

Miten edunvalvoja määrätään?

Käräjäoikeus määrää edunvalvojan kadonneelle henkilölle.

Hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi voi tehdä kadonneen henkilön vanhempi, aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen. Hakemuksen voi tehdä myös muu henkilö, jonka etua tai oikeutta asia koskee. Lisäksi hakijana voi olla holhousviranomainen eli maistraatti.

Kadonneen henkilön läheinen voi siis joko hakea itse käräjäoikeudelta edunvalvojan määräämistä tai ottaa yhteyttä maistraattiin, joka voi tehdä hakemuksen käräjäoikeudelle.

Kuka voidaan määrätä edunvalvojaksi?

Edunvalvojaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva ja suostuva henkilö, jolla on riittävä taito ja kokemus. Edunvalvojaksi voidaan määrätä esimerkiksi joku kadonneen henkilön läheinen. Käytettävissä on myös yleinen edunvalvoja, joka hoitaa näitä tehtäviä työnsä puolesta.

Mitä edunvalvojan määrääminen maksaa?

Edunvalvonta-asian käsittelystä käräjäoikeudessa peritään hakemusmaksu. Maksun määrä riippuu siitä, missä käsittelyvaiheessa asia ratkaistaan. Tavallisimmin perittävä maksu on 30 euroa.

Jos maistraatti tekee käräjäoikeudelle hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi, maistraatti perii tästä maksua 100 euroa. Jos maistraatin edustajan on osallistuttava käräjäoikeuden istuntoon, maksu on kuitenkin 240 euroa. Tietyissä tapauksissa maistraatti voi jättää maksun perimättä.

Edunvalvojalla on oikeus saada päämiehensä varoista korvaus kuluistaan ja kohtuullinen palkkio. Palkkion määrä riippuu muun muassa edunvalvojan tehtävän laajuudesta ja hänen hoidettavanaan olevan omaisuuden arvosta.

Miten edunvalvojan toimintaa valvotaan?

Edunvalvojan toimintaa valvoo maistraatti.

Tehtävänsä alussa edunvalvojan on annettava maistraatille luettelo päämiehensä varoista ja veloista.

Edunvalvojan, joka hoitaa päämiehensä omaisuutta, on pidettävä kirjaa päämiehen varoista ja veloista sekä tilikauden tapahtumista. Edunvalvojan on säännönmukaisesti, yleensä vuosittain, annettava tili maistraatille.

Edunvalvoja tarvitsee maistraatin luvan päämiehensä puolesta tehtäviin tärkeisiin oikeustoimiin. Lupa tarvitaan esimerkiksi asunnon tai kiinteistön myymiseen ja ostamiseen. Edunvalvoja ei saa lahjoittaa päämiehensä omaisuutta.

Mitä edunvalvojan määräykselle tapahtuu, jos kadonnut henkilö löytyy?

Jos kadonnut henkilö löytyy elossa olevana, hän ei yleensä enää ole edunvalvonnan tarpeessa. Tällöin kärjäoikeus hakemuksesta määrää edunvalvojan tehtävän lakkaamaan.

Edunvalvojan tehtävä päättyy, jos kadonnut henkilö löydetään kuolleen tai hänet julistetaan kuolleeksi.

Mistä saa lisätietoja?

Maistraatti neuvoo ja opastaa menettelytavoissa edunvalvojan saamiseksi. Paikallisen maistraatin yhteystiedot löytyvät seuraavilta sivuilta:

(www.maistraatti.fi)

KUOLLEEKSI JULISTAMINEN

Mitä kuolleeksi julistaminen tarkoittaa?

Kuolleeksi julistamisella tarkoitetaan tuomioistuimen päätöstä siitä, että kadonnutta henkilöä on pidettävä kuolleen.

Kuolleeksi julistamisesta seuraa esimerkiksi seuraavaa:

- kadonnut henkilö merkitään väestötietojärjestelmään kuolleeksi,
- kadonneen henkilön avioliitto tai rekisteröity parisuhde purkautuu,
- kadonneelle henkilölle määrätyn edunvalvojan tehtävä lakkaa ja omaisuuden hallinta siirtyy kuolinpesän osakkaille,
- syntyy velvollisuus toimittaa perunkirjoitus,
- kadonneen henkilön omaisuus voidaan jakaa perintönä,
- henkivakuutuksen edunsaaja voi nostaa henkivakuutuskorvauksen.

Lakia kuolleeksi julistamisesta ollaan uudistamassa

Hallituksen esitys uudeksi laiksi kuolleeksi julistamisesta on eduskunnan käsiteltävänä. Tavoitteena on, että uusi laki tulisi voimaan huhtikuun 2005 aikana.

Sovelletaanko uutta lakia Kaakkois-Aasian katastrofissa kadonneisiin?

Hallituksen esityksessä on ehdotettu, että uutta lakia sovellettaisiin myös ennen sen voimaantuloa sattuneisiin katoamistapauksiin. Kaakkois-Aasian katastrofissa kadonnut henkilö julistettaisiin siten kuolleeksi uuden lain mukaan, jos asia on kärjäoikeuden ratkaistavana uuden lain voimaantulon jälkeen.

Kannattaako nyt odottaa uutta lakia?

Hakemus Kaakkois-Aasian katastrofissa kadonneen henkilön kuolleeksi julistamisesta on todennäköisesti tarkoituksenmukaista tehdä vasta uuden lain voimaantulon jälkeen.

Tämä johtuu siitä, että asian käsittely käräjäoikeudessa olisi uuden lain mukaan yksinkertaisempaa ja nopeampaa kuin nykyisen lain mukaan. Nykyisin kuolleeksijulistamispäätöksen saaminen kestää pakollisesta kuulutusajasta johtuen aina vähintään kolme kuukautta.

Lisäksi on tulkinnanvaraista, voitaisiinko Kaakkois-Aasian katastrofissa kadonneita henkilöitä nykyisen lain mukaan julistaa kuolleeksi ilman odotusaikaa. Uusi laki mahdollistaa todennäköisesti ainakin osassa tapauksista kuolleeksi julistamisen ilman odotusaikaa.

Milloin kuolleeksi julistamista pitää hakea?

Läheisillä ei ole velvollisuutta hakea kuolleeksi julistamista. Mitään määräaikaa ei siis ole. Hakemuksen voi tehdä haluamanaan ajankohtana sen jälkeen, kun lain mukaiset edellytykset hakemuksen tekemiselle ovat täyttyneet.

Miten kuolleeksi julistamista haetaan?

Tarkempia tietoja kuolleeksi julistamista koskevan hakemuksen tekemisestä annetaan näillä sivuilla, kun eduskunta on hyväksynyt uuden lain.

Lisätietoa kuolleeksi julistamisesta:

(hallituksen esitys: www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2004/20040082
tiedote hallituksen esityksestä www.om.fi/25489.htm)

PERUNKIRJOITUS JA PERINNÖNJAKO

Henkilön kuoleman jälkeen on pidettävä perunkirjoitus, jossa luetteloidaan vainajan sekä mahdollisen elossa olevan lesken varat ja velat. Kuolinpesän osakkaan, testamentin toimeenpanijan, pesänselvittäjän tai muun henkilön, jolla omaisuus on hoidettavana, tulee huolehtia perunkirjoituksen toimittamisesta. Perunkirjoituksen toimittavat kaksi uskottua miestä, jotka laativat perukirjan ja arvostavat omaisuuden.

Tietoa perunkirjoituksesta verohallinnon sivuilta

<http://www.vero.fi/nc/doc/download.asp?id=229;53672>

Erityisesti silloin, kun vainajalla on velkaa, on syytä kääntyä oikeudellisen asiantuntijan puoleen.

Milloin perunkirjoitus on toimitettava?

Perunkirjoitus on toimitettava kolmen kuukauden kuluessa kuolemantapauksesta. Määräajalle on mahdollisuus saada pidennystä hakemuksesta. Hakemus tulee tehdä kirjallisesti asianomaiselle verovirastolle edellä mainitun ajan kuluessa.

Mikäli henkilön kuolemantapausta ei voida todentaa lääkärinlausunnolla, kolmen kuukauden määräaika alkaa kulua vasta henkilön kuolleeksi julistamisesta. Jos vainaja tunnustetaan, kuolinpäiväksi merkitään todennäköinen ajankohta eli Kaakkois-Aasian katastrofissa 26.12.2004.

Siihen, että perunkirjoitusta ei toimiteta määräajassa, voi lain mukaan liittyä haitallisia seurauksia (veronkorotus ja osakkaan henkilökohtainen vastuu vainajan velasta). Laissa ei ole erityissäännöksiä tilanteesta, jossa perunkirjoituksen myöhästyminen on johtunut siitä, että ruumis on tunnistettu vasta perunkirjoitusajan mentyä umpeen. Näissä tapauksissa on joka tapauksessa syytä tehdä perunkirjoitus viipymättä sen jälkeen, kun kuolema on varmistunut.

Veronkorotuksen välttämiseksi kadonneen henkilön omaisten on syytä varmistaa verotoimistosta, onko heidän tarpeen hakea määräajan pidennystä. Jos kadonneella henkilöllä on velkaa, on syytä neuvotella oikeudellisen asiantuntijan kanssa tarpeesta hakea määräajan pidennystä velkavastuun välttämiseksi.

Mihin perukirja toimitetaan?

Perukirja tulee toimittaa vainajan asuinpaikan verotoimistoon yhden kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta.

Ketkä perivät?

Kuolinpesän osakkaat hallinnoivat ja määräävät kuolinpesän omaisuudesta yhdessä.

Mikäli testamentilla ei ole muuta määrätty, määräytyy perillistaho perintökaaren mukaan. Ensisijaisia perillisiä ovat lapset (rintaperilliset) ja heidän sijaansa tulevat lasten jälkeläiset. Jos perittävä oli naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa eikä häneltä jäänyt rintaperillisiä, perii hänet aviopuoliso tai rekisteröidyn parisuhteen toinen osapuoli. Mikäli perittävällä ei ollut puolisoa tai puoliso ei ole elossa, perivät vanhemmat ja sen jälkeen sisarukset tai heidän jälkeläisensä. Mikäli nämäkään eivät ole elossa, perivät isovanhemmat, tai jos heitä ei enää ole, heidän lapsensa. Lakisääteinen perimys katkeaa tähän, eli perittävän sedät ja tädit voivat vielä periä, mutta serkut eivät.

Perinnönjako

Osakkaat voivat sopia siitä, miten jako suoritetaan. Mikäli sopimukseen ei päästä, voi kuka tahansa kuolinpesän osakkaista hakea kuolinpesään pesänselvittäjän ja -jakajan, joka huolehtii kuolinpesän selvittämisestä ja suorittaa perinnönjaon. Hakemus tällaisen henkilön määräämisestä tehdään kärjäoikeudelle.

Mikäli joku osakkaista on alaikäinen, tulee huolehtia, että hänelle on määrätty pesänselvitystä ja perinnönjakoa koskevissa asioissa edunvalvojan sijainen, mikäli se lain mukaan on tarpeen esimerkiksi huoltajan ja lapsen välisen eturistiriidan vuoksi.

Ositus

Ennen perinnönjakoa laaditaan ositus, mikäli vainaja on ollut avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, eikä avio-oikeutta ole poissuljettu avioehtosopimuksella. Osituksessa puretaan puolisoiden eli vainajan ja lesken välinen aviovarallisuussuhde, ja määritellään perittävän osuus avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta sekä avio-oikeudesta vapaa omaisuus. Tästä muodostuu perittävän omaisuus, joka jaetaan perillisille.

Perintökaareissa on erityiset säännökset lesken suojaamiseksi. Leskellä on oikeus pitää kuolinpesä jakamattomana, ellei rintaperillinen vaadi jakoa tai testamentista muuta johdu. Jakovaateesta huolimatta leskellä on aina oikeus pitää perheen yhteisenä kotina käytetty asunto ja koti-irtaimisto jakamattomana, jollei leskellä ole muuta asunnoksi sopivaa varallisuutta.

KUN LAPSI ON JÄÄNYT VAILLE HUOLTAJAA

Alle 18-vuotias tarvitsee huoltajan. Niin kauan kuin kadonneiden vanhempien kohtalo on epäselvä, asia voidaan järjestää esimerkiksi oheishuoltajan avulla.

Oheishuoltajan määrää lapsen asuinpaikan käräjäoikeus. Kun vanhemmat ovat kadoksissa, hakemuksen tekee aina sosiaalilautakunta.

Oheishuoltajan määräämiseksi tulee huoltajaa vaille olevan lapsen sukulaisen ottaa yhteyttä lapsen asuinpaikkakunnan sosiaaliviranomaisiin.

Oheishuoltajaksi määrätään yleensä joku lapselle läheinen ihminen, joka on antanut siihen suostumuksensa. Hänen tehtävänä on hoitaa lapsen käytännön asioita niin kuin vanhempi niitä hoitaisi.

LAPSEN OIKEUDELLISEN ASEMAN JÄRJESTÄMINEN

Kun lapsen huoltajat ovat kadonneet tai kuolleet, huolenpito hänestä ja hänen asioistaan voidaan järjestää neljän eri lain perusteella:

- 1) laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (lapsenhuoltolaki);
- 2) laki holhoustoimesta;
- 3) lastensuojelulaki;
- 4) laki lapseksiottamisesta.

Lapsen huollon järjestäminen

Uuden huoltajan määrääminen

Jos lapsen huoltajina olleet vanhemmat ovat kuolleet tai heidät on julistettu kuolleiksi, käräjäoikeus voi uskoa lapsen huollon yhdelle tai useammalle henkilölle, joka on antanut tähän suostumuksensa. Huoltajaksi voidaan määrätä esimerkiksi joku lapsen läheinen sukulainen.

Käräjäoikeus voi määrätä lapselle uuden huoltajan myös silloin, kun vanhemmat ovat kadonneet eikä heitä ole vielä julistettu kuolleiksi. Tällöin käräjäoikeus voi uskoa lapsen huollon vanhempien ohella tai sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle, joka on antanut tähän suostumuksensa.

Uuden huoltajan määrääminen vanhempien ohella (oheishuoltaja) tarkoittaa sitä, että kadoksissa olevat vanhemmat säilyvät edelleen muodollisesti lapsen huoltajina.

Uuden huoltajan määrääminen vanhempien sijasta tarkoittaa sitä, että vanhempien huoltajuus samalla muodollisestikin päättyy. Tällainen päätös voidaan tehdä vain, jos siihen on lapsen kannalta erittäin painavia syitä.

Miten uusi huoltaja määrätään?

Uuden huoltajan määrää lapsen asuinpaikan käräjäoikeus.

Huoltajaa määrättäessä on otettava huomioon lapsen etu. Lisäksi on otettava huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista.

Huoltoasiaa käsittelevän käräjäoikeuden on pääsääntöisesti pyydettävä selvitys kunnan sosiaalilautakunnalta.

Kuka voi tehdä hakemuksen?

Kun sosiaalilautakunta on saanut tiedon lapsen jäämisestä vaille huoltajaa, se neuvottelee lapselle läheisten henkilöiden kanssa ja tarvittaessa tekee käräjäoikeudelle hakemuksen huoltajan määräämiseksi lapselle.

Jos lapsi on huoltajan kuoleman johdosta jäänyt vaille huoltajaa, hakemuksen käräjäoikeudelle voi tehdä joko sosiaalilautakunta tai lapsen sukulainen tai muu lapselle läheinen henkilö. Sama koskee tilannetta, jossa kadonneet huoltajat on julistettu kuolleiksi.

Jos lapsen huoltajina olleet vanhemmat ovat kadonneet eikä heitä ole vielä julistettu kuolleiksi, hakemuksen voi tehdä vain sosiaalilautakunta.

Huoltajan määräämisen oikeusvaikutukset

Käräjäoikeuden määräämä huoltaja huolehtii lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lasta koskevien päätösten tekemisestä siten kuin huoltajana oleva vanhempikin.

Jos lapsella on useita huoltajia, heidän on lain mukaan pääsääntöisesti tehtävä yhdessä lasta koskevat päätökset. Kun vanhemmat ovat kadonneet, heidän osallistumisensa päätöksentekoon ei luonnollisesti ole mahdollista. Tästä aiheutuvat ongelmat voidaan välttää esimerkiksi siten, että käräjäoikeus määrätessään oheishuoltajan samalla määrää, että oheishuoltajalla on oikeus päättää kaikista lapsen huoltoon kuuluvista asioista ilman muiden huoltajien suostumusta.

Päätös, jolla huolto on uskottu muulle henkilölle kuin vanhemmalle, ei automaattisesti raukea, vaikka kadonneet vanhemmat löytyvät joko elossa tai kuolleina tai vaikka heidät julistetaan kuolleiksi. Huoltoasia voidaan kuitenkin olosuhteiden muututtua (esimerkiksi vanhemman löydyttyä) panna uudelleen vireille käräjäoikeudessa.

Mitä huoltajan hakeminen maksaa?

Sosiaalilautakunnan vireille panemasta hakemuksesta huoltoasiassa ei aiheudu kustannuksia.

Yksityisen henkilön vireille paneman hakemuksen käsittelystä käräjäoikeudessa peritään hakemusmaksu. Maksun määrä riippuu siitä, missä käsittelyvaiheessa asia ratkaistaan. Riidattomassa asiassa maksua peritään 65 euroa.

Mistä saa lisätietoja?

Kunnan sosiaaliviranomaiset neuvovat ja opastavat huoltajan määräämiseen liittyvissä asioissa.

Edunvalvojan sijaisen määrääminen holhustoimilain mukaan

Alaikäisen lapsen taloudellisista asioista huolehtiminen kuuluu pääsääntöisesti hänen edunvalvojalleen. Alaikäisen lapsen huoltajat ovat useimmiten samalla hänen edunvalvojiaan.

Jos huoltajat ovat kadonneet, lapsen edunvalvonta on tarvittaessa mahdollista järjestää siten, että edunvalvojalle määrätään sijainen. Edunvalvojan sijaisen määrää näissä tapauksissa käräjäoikeus.

Käytännössä voi kuitenkin usein olla tarkoituksenmukaisempaa järjestää alaikäisen lapsen edunvalvonta vanhempien kadottua siten, että lapselle määrätään huoltaja, joka toimii ilman erillistä määräästä myös edunvalvojana.

Maistraatti neuvoo ja opastaa edunvalvojan sijaisen määräämistä koskevissa asioissa.

Ilmoitus lapsen hoitoon ottamisesta ja muut lastensuojelulain mukaiset toimenpiteet

Lastensuojelulain mukaan lapsesta, jonka muu kuin sosiaalilautakunta on sijoittanut pysyväisluonteisesti yksityiskotiin, on viipymättä ilmoitettava sosiaalilautakunnalle. Ilmoituksen on velvollinen tekemään esimerkiksi sukulainen, joka on ottanut lapsen hoitoonsa vanhempien kadottua tai kuoltua.

Ilmoituksen saatuaan sosiaalilautakunnan on selvitettävä, sopiiko yksityiskoti olosuhteiltaan lapsen hoitoon ja kasvatukseen, kykeneekö lapsen luokseen ottanut henkilö huolehtimaan lapsesta sekä onko sijoitus lapsen edun mukainen.

Sosiaalilautakunnan on selvitettävä lapsen hoitoon ottaneelle henkilölle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä tuettava hoitajaa järjestämällä tarpeelliset tukitoimet lapsen hoidon ja kasvatuksen edistämiseksi.

Tietyissä tapauksissa lapsi voidaan lastensuojelulain nojalla ottaa sosiaalilautakunnan huostaan, jolloin hänelle järjestetään sijaishuolto esimerkiksi ns. sijaisperheessä tai lastenkodissa. Huostaanotto on mahdollista muun muassa silloin, kun puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kodin olosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä, jos lastensuojelulain mukaiset avohuollon tukitoimet eivät ole tarkoituksenmukaisia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.

Lisätietoja lastensuojelulain mukaisista toimenpiteistä saa kunnan sosiaaliviranomaisilta.

Lapseksiottaminen eli adoptio

Pitkällä tähtäimellä ja perusteellisesti harkittuna ratkaisuna myös vanhempansa menettäneen lapsen adoptioiminen voi tulla kysymykseen. Onnettomuustilanteissa asiaa on kuitenkin harkittava huolellisesti, koska lapsen vanhemmat eivät ole luovuttaneet häntä annettavaksi adoptiolapseksi.

Adoptio voidaan pääsääntöisesti vahvistaa vain, jos lapsen vanhemmat ovat antaneet siihen suostumuksensa. Jos lapsi on täyttänyt 12 vuotta, myös hänen suostumuksensa on välttämätön.

Adoptiolla on erittäin merkittävät oikeudelliset vaikutukset. Adoptio katkaisee lapsen kaikki siteet hänen vanhempiansa, sisaruksiinsa, isovanhempiansa ja muihin sukulaisiinsa. Adoptiota ei myöskään voida purkaa, vaikka kadoksissa ollut vanhempi myöhemmin löytyisi.

Jos henkilö, jonka hoidettavana vanhempansa menettänyt lapsi on, haluaa adoptoida lapsen, hänen tulee ottaa yhteyttä kunnan sosiaalitoimeen ottolapsineuvonnan saamiseksi. Kunnan ottolapsineuvonta valvoo lapsen etua ja auttaa lasta ja lapseksiottajaa. Ottolapsineuvonnan aikana sosiaalityöntekijät seuraavat, miten lapsen sijoitus lapseksiottajan luona sujuu ja onko edellytyksiä adoptioon. Kunnan ottolapsineuvonta antaa pyynnöstä arvion ottolapsineuvonnan kestosta. Neuvonnan jälkeen lapseksiottaja voi pyytää käräjäoikeutta vahvistamaan adoption.

TALOUS JA RAHA-ASIAT

Seuraavilta verkkosivuilta löytyy hyödyllistä tietoa taloudellisten asioiden hoitamisesta, esimerkiksi siitä,

- Voiko kadonneen henkilön erääntyviä laskuja maksaa hänen pankkitililtään?,
- Korvaako vakuutus jotakin matkan keskeytymisen johdosta? ja
- Mitä taloudellisia etuuksia Kela maksaa?

Jos kuollut tai kateissa oleva on harjoittanut liiketoimintaa, kannattaa kääntyä välittömästi oikeudellisen asiantuntijan puoleen.

Tietoa Aasian katastrofissa kadonneiden pankkiasioiden hoidosta:
www.pankkiasiakas.net (Pankkialan Asiakasneuvonta)

Tietoa vakuutuksista:

www.vakuutusneuvonta.fi

www.vakes.fi (Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto) sivuilta löytyvät myös kaikkien Suomessa toimivien vakuutusyhtiöiden yhteystiedot.

http://www.vakes.fi/svk/suomi/index.jsp?cid=svk_fi_tied050105

Tietoa muun muassa keskeytyneen matkan hinnan palautuksesta ja kadonneiden henkilöiden taloudellisten asioiden hoitamisesta (erääntyvät laskut ja luotot, pankki- ja luottokorttien sulkeminen)

www.kuluttajavirasto.fi

Tietoa uhrien ja heidän omaistensa sosiaaliturvasta, mm. eläkkeistä (sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuilta):

<http://www.stm.fi/Resource.phx/ajank/aasia/index.htx>

Tietoa mm. etuuksien maksamisesta Aasian katastrofin uhreille sekä eläketurvasta kriisitilanteissa (Kelan sivuilta):

<http://193.209.217.5/in/internet/suomi.nsf/WWWNewsNavi/2C92B3A76541A141C2256F85002DA2A4?OpenDocument&Start=1&Count=500&Expand=1.1.4>

Juridiska råd på webbsidorna

Utöver alla andra svårigheter har katastrofen i Sydostasien orsakat de berörda även juridiska problem. På dessa webbsidor ger justitieministeriet information om var man kan få hjälp med juridiska problem. Här finns dessutom information om juridiska frågor vid försvinnande och dödsfall.

Kommentarer om den juridiska rådgivningen på webbsidorna kan lämnas på adressen: om-tiedotus@om.fi

Var får man information och hjälp?

Justitieministeriet har öppnat en telefonlinje, där man kan be om råd i juridiska frågor.

Hjälp med att sköta juridiska ärenden, t.ex. upprätta handlingar, ger de statliga rättshjälpsbyråerna, advokater och andra jurister.

Myndigheterna ger råd angående skötseln av ärenden som ankommer på dem.

Juridisk rådgivning per telefon

På telefonnummer 010 36 16010 får man råd i juridiska frågor som hänför sig till katastrofen i Sydostasien.

På telefonnummer 010 36 16020 tillhandahålls rådgivning även på svenska.

Rådgivningstelefonerna, som upprätthålls av justitieministeriet, är öppna från måndag till fredag kl. 8.30–16.00. För samtal, utom för mobiltelefonsamtal, debiteras lokalsamtalsavgift.

På telefonfrågorna svarar offentliga rättsbiträden och advokater. På den finskspråkiga linjen tas samtalen emot av fyra personer och på den svenskspråkiga linjen av en person.

De som tar emot samtalen ger juridiska råd, men de tar inte emot några uppdrag. För att få t.ex. handlingar upprättande kan man vända sig till en rättshjälpsbyrå eller en advokatbyrå eller någon annan jurist.

Hjälp med skötseln av juridiska ärenden ger

- Offentliga rättsbiträden på de statliga rättshjälpsbyråerna (länk <http://www.oikeus.fi/8598.htm>)
- Advokater (länk www.asianajaliitto.fi)
- Andra jurister, som vanligen arbetar på juristbyråer. Kontaktuppgifter finns t.ex. i telefonkatalogen.

Offentlig rättshjälp

Ungefär 75 % av hushållen har rätt till rättshjälp som antingen helt eller delvis betalas av staten.

Information om offentlig rättshjälp
<http://www.oikeus.fi/7805.htm>

Rättshjälp söks hos en statlig rättshjälpsbyrå. Ansökan kan lämnas in till vilken byrå som helst, den är inte bunden till personens hemort (rättshjälpsbyråernas kontaktuppgifter www.oikeus.fi/11406.htm, ansökningsblankett www.oikeus.fi/7819.htm)

Advokater

Information om advokater och byråer som i mån av möjlighet tillhandahåller avgiftsfria juridiska tjänster för offren för katastrofen i Sydostasien och deras närstående <http://www.asianajajaliitto.fi>

Information om advokaternas arvoden www.asianajajaliitto.fi

Myndigheterna ger råd

Myndigheterna erbjuder allmän rådgivning om hur saker och ting skall skötas. Råd ges t.ex. om hur ärenden anhängiggörs och hur länge behandlingen räcker.

Om en sak inte hör till den myndighet som klienten först vänder sig till, försöker man visa honom eller henne till rätt myndighet.

Rådgivningen är avgiftsfri.

De statliga och kommunala myndigheterna är rådgivningsskyldiga. Även t.ex. privata pensionsförsäkringsbolag har samma skyldighet när de sköter lagstadgade pensioner.

På statsrådets webbplats (www.statsradet.fi/asien) finns information samlad i anslutning till hanteringen av krisen i Asien. På sidorna finns information om de tjänster som bl.a. polisen samt social- och hälsovården erbjuder samt pressmeddelanden och länkar i anslutning till saken.

När en person är saknad

När en person är saknad kan tingsrätten på ansökan förordna en intressebevakare som sköter den saknades ärenden.

När efterspaningarna upphört och vid behov efter en lagstadgad väntetid kan tingsrätten på ansökan dödförklara en saknad person.

När en saknad har dödförklarats eller om hans eller hennes kropp identifieras, skall de närstående vidta samma rättsliga åtgärder som i allmänhet när en nära anhörig har avlidit (t.ex. bouppteckning).

Vem sköter en saknad persons ärenden?

En saknad person efterlämnar ofta saker och ting som måste skötas. Då kan en intressebevakare förordnas för honom eller henne.

Intressebevakaren är sin huvudmans, dvs. den saknades förtroendeperson. Intressebevakaren försvarar huvudmannens intressen och företräder denne i ärenden som intressebevakaren har ålagts att sköta.

Det kan bestämmas att intressebevakaren skall sköta t.ex. den saknades egendom och övriga ekonomi. Då kan intressebevakaren t.ex. säga upp avtal, sköta betalningen av räkningar och kontakten med borgenärer samt fylla i skattedeklarationen.

På vilket sätt förordnas en intressebevakare?

Det är tingsrätten som förordnar en intressebevakare för en saknad person.

Ansökan om att en intressebevakare skall förordnas kan göras av den saknades förälder, make, barn eller någon annan närstående. Ansökan kan också göras av någon annan var rätt eller fördel berörs. Dessutom kan förmyndarmyndigheten, dvs. magistraten, vara sökande.

Den som stått en saknad person nära kan alltså antingen själv ansöka hos tingsrätten om att en intressebevakare skall förordnas eller ta kontakt med magistraten, som kan lämna in ansökan till tingsrätten.

Vem kan förordnas till intressebevakare?

Till intressebevakare kan förordnas en person som är lämplig för uppdraget och ger sitt samtycke och som besitter tillräcklig skicklighet och erfarenhet. Till intressebevakare kan förordnas t.ex. någon som stått den saknade personen nära. Till förfogande står också den allmänna intressebevakaren, som sköter dessa uppdrag på tjänstens vägnar.

Vad kostar det att förordna en intressebevakare?

För behandlingen av intressebevakningsärenden i tingsrätten uppbärs en ansökningsavgift. Avgiftens storlek är beroende av i vilken behandlingsfas saken avgörs. Den vanligaste avgiften är 30 euro.

Om magistraten lämnar in ansökan till tingsrätten om att en intressebevakare skall förordnas, tar magistraten en avgift på 100 euro för detta. Om en företrädare för magistraten måste delta i tingsrättens sammanträde, är avgiften 240 euro. I vissa fall kan magistraten låta bli att ta ut avgift.

Intressebevakaren har rätt att få ersättning för sina kostnader och ett skäligt arvode av huvudmannens tillgångar. Arvodets storlek är beroende av bl.a. omfattningen av intressebevakarens uppdrag och värdet av den egendom som intressebevakaren sköter.

På vilket sätt övervakas intressebevakarens verksamhet?

Intressebevakarens verksamhet övervakas av magistraten.

I början av sitt uppdrag skall intressebevakaren ge in en förteckning över huvudmannens tillgångar och skulder till magistraten.

En intressebevakare som förvaltar sin huvudmans egendom skall föra bok över huvudmannens tillgångar och skulder samt över vad som hänt under redovisningsperioden. Intressebevakaren skall regelbundet, i allmänhet varje år, ge in en redovisning till magistraten.

Intressebevakaren behöver magistratens tillstånd för att företa viktiga rättshandlingar på huvudmannens vägnar. Tillstånd behövs t.ex. för att sälja och köpa en bostad eller fastighet. Intressebevakaren får inte ge bort huvudmannens egendom.

Vad händer med intressebevakaren, om den saknade återfinns?

Om en saknad person återfinns i livet, behöver han eller hon vanligtvis ingen intressebevakare. Då bestämmer tingsrätten på ansökan att intressebevakarens uppdrag upphör.

Intressebevakarens uppdrag upphör, om den saknade återfinns död eller dödförklarad.

Vem ger mera information?

Magistraten ger råd och handledning om hur man skall gå till väga för att få en intressebevakare förordnad. Den lokala magistratens kontaktuppgifter hittas på följande webbsidor:

(www.maistraatti.fi)

Dödförklaring

Vad innebär dödförklaring?

Med dödförklaring avses domstolens beslut om att en saknad person skall betraktas som avliden.

En dödförklaring leder exempelvis till följande:

- den saknade antecknas som död i befolkningsdatasystemet,
- den sagnades äktenskap eller registrerade partnerskap upplöses,
- uppdraget för en intressebevakare som förordnats för den saknade upphör och delägarna i dödsboet får den sagnades egendom i sin besittning.
- skyldighet att förrätta bouppteckning uppkommer,
- den sagnades egendom kan skiftas som arv,
- förmånstagaren enligt en livförsäkring kan lyfta försäkringsersättning.

Lagen om dödförklaring kommer att revideras

Regeringens proposition med förslag till ny lag om dödförklaring behandlas som bäst i riksdagen. Avsikten är att den nya lagen skall träda i kraft under april 2005.

Tillämpas den nya lagen på personer som saknas efter katastrofen i Sydostasien?

I regeringens proposition föreslås att den nya lagen också skall tillämpas på försvinnanden som inträffat före lagens ikraftträdande. Personer som saknas efter katastrofen i Sydostasien dödförklaras således enligt den nya lagen, om tingsrätten avgör ärendet efter att den nya lagen trätt i kraft.

Lönar det sig att vänta på den nya lagen?

Det är sannolikt mest ändamålsenligt att lämna in ansökan om att en person som saknas efter katastrofen i Sydostasien skall dödförklaras först sedan den nya lagen trätt i kraft.

Detta beror på att behandlingen i tingsrätten blir enklare och snabbare enligt den nya lagen än enligt den nuvarande lagen. För närvarande räcker det alltid åtminstone tre månader att få ett beslut om dödförklaring på grund av den obligatoriska kungörelsetiden.

Dessutom är det inte entydigt huruvida personer som saknas efter katastrofen i Sydostasien kan dödförklaras enligt den nuvarande lagen utan väntetid. Den nya lagen gör det sannolikt möjligt att åtminstone i en del fall dödförklara en person utan väntetid.

När skall man ansöka om dödförklaring?

De närstående är inte skyldiga att ansöka om dödförklaring. Det finns alltså ingen tidsfrist. Ansökan kan göras när som helst sedan de lagstadgade förutsättningarna för ansökan föreligger.

Hur ansöker man om dödförklaring?

Närmare uppgifter om ansökan om dödförklaring ges på dessa webbsidor när riksdagen har antagit den nya lagen.

Mera information om dödförklaring:

(regeringens proposition: www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2004/20040082.pdf
pressmeddelande om regeringens proposition www.om.fi/25491.htm)

Bouppteckning och arvskifte

Efter att en person avlidit skall det förrättas bouppteckning, som innebär att en förteckning upprättas över den avlidnes och den eventuellt efterlevande makens tillgångar och skulder. En dödsbodeläggare, testamentsexekutorn, bouppteckningsmannen eller någon annan som förvaltar egendomen skall se till att bouppteckning förrättas. Bouppteckningen förrättas av två gode män, som upprättar bouppteckningsinstrumentet och värderar egendomen.

Information om bouppteckning på skatteförvaltningens webbplats

<http://www.vero.fi/nc/doc/download.asp?id=229;275458>

I synnerhet när den avlidne har skulder är det skäl att vända sig till en juridisk expert.

När skall bouppteckning förrättas?

Bouppteckning skall förrättas inom tre månader efter dödsfallet. Det är möjligt att ansöka om förlängd tid. Ansökan skall göras skriftligen hos det behöriga skatteverket inom ovan nämnda tid.

Om dödsfallet inte kan styrkas genom läkarutlåtande, räknas tiden på tre månader först från dödförklaringen. Om den avlidne identifieras, antecknas som dödsdag den sannolika tidpunkten, dvs. i fråga om katastrofen i Sydostasien den 26 december 2004.

Om bouppteckningen inte förrättas inom utsatt tid, kan det enligt lagen ha en del tråkiga följder (skatteförhöjning och att delägarna blir personligen ansvariga för den avlidnes skulder). I lagen finns inga specialbestämmelser om en situation där bouppteckningen försenas därför att kroppen har identifierats först sedan tiden för bouppteckning gått ut. I dessa fall är det ändå skäl att förrätta bouppteckning omedelbart när det har säkerställts att den saken är död.

För att undvika skatteförhöjning är det skäl för den sakens anhöriga att kontrollera med skattebyrån om de behöver ansöka om förlängd tid. Om den saken har skulder är det skäl att diskutera med en juridisk expert om behovet av att ansöka om förlängd tid för att undvika gäldansvar.

Vart skall bouppteckningen skickas?

Bouppteckningsinstrumentet skall tillställas skattebyrån på den avlidnes boningsort inom en månad efter bouppteckningen.

Vem ärver?

Delägarna i dödsboet förvaltar och bestämmer tillsammans om dödsboets egendom.

Vem som ärver bestäms enligt ärvdabalken, om inte något annat har bestämts genom testamente. Arvingar är i första hand barnen (bröstarvingar) och i deras ställe träder barnens avkomlingar. Om arvlåtaren var gift eller hade ingått registrerat partnerskap och inte efterlämnar några bröstarvingar, ärver maken eller den andra parten i det registrerade partnerskapet. Om arvlåtaren inte hade haft någon make eller om maken inte lever längre, ärver föräldrarna och därefter syskonen eller deras avkomlingar. Om inte heller dessa är i livet, ärver far- och morföräldrarna, eller om de inte lever längre, deras barn. Den lagstadgade successionen avbryts här, dvs. arvlåtarens farbröder och morbröder samt fastrar och mostrar kan fortfarande ärva, men inte kusiner.

Arvskifte

Bodelägarna kan komma överens om hur arvskiftet skall förrättas. Om man inte kommer överens, kan vem som helst av delägarna ansöka om att en boudredningsman och skiftesman skall förordnas som sköter utredningen av dödsboet och förrättar arvskiftet. Ansökan om att en sådan person skall förordnas lämnas in till tingsrätten.

Om någon av delägarna är minderårig skall det ses till att en ställföreträdare för intressebevakaren har förordnats för honom eller henne i ärenden som gäller boudredningen och arvskiftet, om det är nödvändigt enligt lag t.ex. på grund av en intressekonflikt mellan vårdnadshavaren och barnet.

Avvittring

Före arvskiftet förrättas avvittring, om den avlidne har varit gift eller ingått registrerat partnerskap, och giftorätten inte uteslutits genom äktenskapsförord. Vid avvittringen upplöses förmögenhetsförhållandet mellan makarna, dvs. den avlidne och den efterlevande, och bestäms arvlåtarens andel av den egendom som omfattas av giftorätt samt den egendom som är fri från giftorätt. Detta är arvlåtarens egendom som skiftas mellan arvingarna.

I ärvdabalken finns särskilda bestämmelser som skyddar den efterlevande maken. Den efterlevande maken har rätt att behålla dödsboet oskiftat, om inte en bröstarvinge kräver skifte eller något annat

följer av testamente. Trots krav på skifte har den efterlevande maken alltid rätt att behålla en bostad som använts som familjens gemensamma hem och bohaget oskiftat, om inte den efterlevande har någon annan förmögenhet som lämpar sig som bostad.

När ett barn har blivit utan vårdnadshavare

Den som är under 18 år behöver en vårdnadshavare. Så länge som föräldrarnas saknas och det är oklart vad som har hänt med dem, kan saken ordnas t.ex. med hjälp av en vårdnadshavare vid sidan om.

En vårdnadshavare vid sidan om förordnas av tingsrätten på barnets boningsort. Om föräldrarna saknas, är det alltid socialnämnden som gör ansökan.

För att få en vårdnadshavare vid sidan om förordnad skall en släkting till ett barn som saknar vårdnadshavare ta kontakt med de sociala myndigheterna på barnets boningsort.

Till vårdnadshavare vid sidan om förordnas vanligen någon som står barnet nära och som har gett sitt samtycke. Vårdnadshavarens uppgift är att sköta praktiska ärenden som berör barnet på samma sätt som föräldrarna skulle sköta dem.

Barnets rättsliga ställning

När ett barns vårdnadshavare är saknade eller har avlidit, kan vårdnaden om barnet och skötseln av barnets ärenden ordnas med stöd av fyra olika lagar:

- 1) lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt,
- 2) lagen om förmyndarverksamhet,
- 3) barnskyddslagen,
- 4) adoptionslagen.

Vårdnaden om barnet

Förordnande av ny vårdnadshavare

Om barnets föräldrar, som också har varit barnets vårdnadshavare, har avlidit eller dödförklarats, kan tingsrätten anförtro vårdnaden om barnet åt en eller flera personer som har gett sitt samtycke. Till vårdnadshavare kan förordnas t.ex. någon nära släkting till barnet.

Tingsrätten kan förordna en ny vårdnadshavare för barnet också när föräldrarna är saknade men ännu inte har dödförklarats. Då kan tingsrätten anförtro vårdnaden om barnet åt en eller flera personer som gett sitt samtycke vid sidan om eller i stället för föräldrarna.

Att en ny vårdnadshavare förordnas vid sidan om föräldrarna betyder att de saknade föräldrarna fortfarande formellt är barnets vårdnadshavare.

Att en ny vårdnadshavare förordnas i stället för föräldrarna betyder att föräldrarna samtidigt även formellt upphör att vara vårdnadshavare. Ett sådant beslut kan fattas endast om det finns synnerligen vägande skäl till det ur barnets synvinkel.

Hur förordnas en ny vårdnadshavare?

En ny vårdnadshavare förordnas av tingsrätten på barnets boningsort.

När vårdnadshavaren förordnas skall barnets bästa beaktas. Dessutom måste man beakta barnets egna önskemål och åsikter i den utsträckning som det är möjligt med beaktande av barnets ålder och utveckling.

Den tingsrätt som behandlar ett vårdnadsärende skall i regel begära utredning av kommunens socialnämnd.

Vem kan göra ansökan?

När socialnämnden har fått veta att ett barn har blivit utan vårdnadshavare diskuterar socialnämnden saken med personer som står barnet nära och vid behov lämnar dem in en ansökan till tingsrätten om att en vårdnadshavare skall förordnas för barnet.

Om ett barn har blivit utan vårdnadshavare därför att vårdnadshavaren avlidit, kan ansökan till tingsrätten lämnas in av antingen socialnämnden eller en släkting till barnet eller någon annan person som står barnet nära. Detsamma gäller en situation där saknade vårdnadshavare har dödförklarats.

Om barnets föräldrar, som också har varit dess vårdnadshavare, är saknade men ännu inte har dödförklarats, kan ansökan göras endast av socialnämnden.

Rättsverkningar när en vårdnadshavare förordnas

En vårdnadshavare som förordnats av tingsrätten sköter barnet och fostrar det samt fattar beslut som gäller barnet på samma sätt som en förälder som är vårdnadshavare.

Om ett barn har flera vårdnadshavare, skall de enligt lagen i regel fatta beslut som gäller barnet gemensamt. När föräldrarna är saknade kan de naturligtvis inte delta i beslutsfattandet. De problem som detta orsakar kan undvikas t.ex. genom att tingsrätten, samtidigt som den förordnar en vårdnadshavare vid sidan om, bestämmer att denna vårdnadshavare har rätt att besluta om allt som gäller vårdnaden om barnet utan de andra vårdnadshavarnas samtycke.

Ett beslut genom vilken vårdnaden har anförtrotts åt en annan person än föräldrarna förfaller inte automatiskt, trots att de saknade föräldrarna återfinns antingen i livet eller döda eller trots att de dödförklarats. När förhållandena förändrats (t.ex. föräldrarna återfunnits) kan vårdnadsärendet dock anhängiggöras på nytt i tingsrätten.

Vad kostar det att ansöka om vårdnadshavare?

När socialnämnden anhängiggör ansökan i ett vårdnadsärende kostar det inget.

För tingsrättens behandling av en ansökan som anhängiggjorts av en privatperson uppbärs en ansökningsavgift. Avgiftens storlek är beroende av i vilken behandlingsfas saken avgörs. I ett ostridigt ärenden är avgiften 65 euro.

Vem ger mera information?

Kommunens socialmyndigheter ger råd och handledning i frågor som gäller förordnande av vårdnadshavare.

Förordnande av en ställföreträdare för intressebevakaren enligt lagen om förmyndarverksamhet

Ett minderårigt barns ekonomiska angelägenheter sköts i regel av barnets intressebevakare. Ett minderårigt barns vårdnadshavare är oftast samtidigt även barnets intressebevakare.

Om vårdnadshavarna är saknade är det vid behov möjligt att ordna barnets intressebevakning så att en ställföreträdare förordnas för intressebevakaren. I dessa fall är det tingsrätten som förordnar intressebevakarens ställföreträdare.

I praktiken kan det dock ofta vara mera ändamålsenligt att ordna ett minderårigt barns intressebevakning när föräldrarna är saknade så att för barnet förordnas en vårdnadshavare som utan särskilt förordnande också fungerar som intressebevakare.

Magistraten ger råd och handledning i frågor som gäller förordnande av en ställföreträdare för intressebevakaren.

Anmälan om att ett barn tagits i vård och andra åtgärder enligt barnskyddslagen

Enligt barnskyddslagen skall anmälan beträffande ett barn som någon annan än socialnämnden varaktigt placerat i ett enskilt hem utan dröjsmål göras till socialnämnden. Skyldig att göra anmälan är t.ex. en släkting som har tagit ett barn i sin vård när föräldrarna är saknade eller har avlidit.

Efter det att socialnämnden fått anmälan skall den utreda om förhållandena i det enskilda hemmet är sådana att det är lämpligt för barnets vård och fostran samt om den som tagit barnet till sig förmår ta hand om det och om placeringen motsvarar barnets bästa.

För den person som tagit barnet i sin vård skall socialnämnden förklara hans eller hennes rättigheter och skyldigheter samt stödja vårdaren genom att ordna nödvändiga stödfunktioner som främjar barnets vård och fostran.

I vissa fall kan barnet med stöd av barnskyddslagen omhändertaras av socialnämnden, varvid för barnet ordnas vård utom hemmet t.ex. i ett familjehem eller barnhem. Omhändertagande är möjligt bl.a. om brister i omsorgen om barnet eller andra förhållanden i hemmet allvarligt hotar att äventyra barnets hälsa eller utveckling, om stödåtgärder inom den öppna vården enligt barnskyddslagen inte är ändamålsenliga eller möjliga eller om de har visat sig otillräckliga och om vården utom hemmet bedöms motsvara barnets bästa.

Mera information om åtgärder enligt barnskyddslagen ger kommunens socialmyndigheter.

Adoption

En lösning som kan komma i fråga på lång sikt och efter grundligt övervägande när ett barn mist sina föräldrar är adoption. I en olyckssituation måste man dock tänka igenom saken noga, eftersom föräldrarna då inte har gett barnet som adoptivbarn.

En adoption kan i regel fastställas bara om barnets föräldrar har gett sitt samtycke. Om barnet har fyllt 12 år måste också barnet ge sitt samtycke.

En adoption har synnerligen betydande rättsverkningar. En adoption klipper av barnets alla band med sina föräldrar, syskon, mor- och farföräldrar och övriga släktingar. En adoption kan inte heller hävas, trots att en förälder som varit saknad återfinns senare.

Om en person som har tagit hand om ett barn som har förlorat sina föräldrar vill adoptera barnet, skall han eller hon ta kontakt med kommunens socialväsande för att få adoptionsrådgivning. Kommunens adoptionsrådgivning bevakar barnets bästa och hjälper barnet och adoptanten. Under adoptionsrådgivningen följer socialarbetarna med hur barnets placering hos adoptanten förlöper och om det finns förutsättningar för en adoption. Kommunens adoptionsrådgivning ger på begäran en uppskattning av hur länge adoptionsrådgivningen behöver pågå. Efter rådgivningen kan adoptanten begära att tingsrätten skall fastställa adoptionen.

Ekonomi och penningfrågor

På följande webbsidor finns nyttig information om ekonomiska angelägenheter, t.ex.

- Kan en saknad persons räkningar betalas från hans eller hennes bankkonto?
- Ersätter försäkringen något därför att resan avbrutits? och
- Vilka ekonomiska förmåner betalar FPA?

Om en avliden eller saknad person har idkat affärsverksamhet, är det skäl att omedelbart vända sig till en juridisk expert.

Information om skötseln av de sknades bankärenden:

www.pankkiasiakas.net (Bankbranschens Kundrådgivning)

Information om försäkringar:

www.vakuutusneuvonta.fi

www.vakes.fi (Försäkringsbolagens Centralförbund), på webbsidorna finns också kontaktinformation till alla försäkringsbolag som är verksamma i Finland.

http://www.vakes.fi/svk/suomi/index.jsp?cid=svk_fi_tied050105

Information om bl.a. återbetalning av priset för avbrutna resor och skötseln av sknade personers ekonomiska angelägenheter (räkningar och krediter som förfaller till betalning, spärning av bank- och kreditkort)

www.kuluttajavirasto.fi

Information om offrens och deras anhörigas socialskydd, bl.a. pensioner (social- och hälsovårdsministeriets webbsidor):

<http://www.stm.fi/Resource.phx/ajank/aasia/index.htx> och

<http://www.stm.fi/Resource.phx/sve/aktue/asien/index.htx>

Information om bl.a. betalning av förmåner till offren för krisen i Asien samt om pensionskydd i krissituationer (FPA:s sidor):

<http://193.209.217.5/in/internet/suomi.nsf/WWWNewsNavi/2C92B3A76541A141C2256F85002DA2A4?OpenDocument&Start=1&Count=500&Expand=1.1.4>

och

<http://193.209.217.5/in/internet/svenska.nsf/WWWNewsletter?ReadForm>

Oikeudellinen neuvonta

Liite 2

Päivämäärä: _____

Paikka: _____

Päivystäjä: _____

Asiakas	Mies ☐	Nainen ☐			
----------------	-------------------------------	---------------------------------	--	--	--

Asiakkaan asema	Uhri ☐	Uhrin läheinen ☐	Viranomainen ☐	
	Muu, kuka?			

Asiat	Kuolleeksi julistaminen ☐	Edunvalvonta kateissa olevalle ☐
	Lapsen oikeudellinen asema ☐	Perunkirjoitus ja perinnönjako ☐
	Talous- ja raha-asiat ☐	Ei Aasian katastrofista johtuva neuvonta ☐
	Muu, mikä?	

Jatkotoimet	Ohjaus avustajalle ☐	Ohjaus viranomaiselle ☐
	Ei jatkotoimia ☐	Muu, mikä?

Lisätietoja					

OIKEUSAPUTOIMISTOILLE

Kaakkois-Aasian katastrofin myötä on katastrofin uhreille sekä menehtyneiden oikeudenomistajille ja läheisille henkilöille aiheutunut oikeudellisen avun tarvetta mitä moninaisimmissa asioissa. Osa oikeudellisista ongelmista on sellaisia, mihin voidaan antaa jo tässä vaiheessa selkeitä oikeudellisia neuvoja ja osa, kuten kuolleeksi julistamisasiat, sellaisia, joiden osalta ollaan parhaillaan tekemässä pikaisia lainsäädäntömuutoksia nyt kyseessä olevan katastrofin uhrien oikeudellisten asioiden käsittelyn nopeuttamiseksi, joustavoittamiseksi ja selkeyttämiseksi.

Oikeusaputoimistot tulevat lähiviikkoina ja -kuukausina kohtaamaan ihmisiä, joita Kaakkois-Aasian katastrofi on tavalla tai toisella koskettanut ja jotka pyrkivät selvittämään heitä kohdanneita yllättäviä juridisia tilanteita joko omasta tai läheisensä puolesta. Katastrofin ennalta-arvaamattomuus on aiheuttanut luonnollisesti sen kohteeksi joko suoraan tai välillisesti joutuneissa voimakasta ahdistusta ja tarvetta alkaa selvittämään heitä kohdanneita arkipäivän ongelmia, mitkä voivat olla mitä moninaisempia. Tämän vuoksi oikeusaputoimistojen tulee valmistautua vastaanottamaan nyt kyseessä olevan onnettomuuden johdosta oikeusaputoimiston asiakkaiksi pyrkivät henkilöt **mahdollisimman nopeasti ja joustavasti**.

Tilanteen poikkeuksellisuudesta johtuen normaalien tulo- ja varallisuusselvitysten laatiminen voi muodostua tilanteen tässä vaiheessa apua hakevalle ylivoimaiseksi tehtäväksi. Tämän vuoksi **oikeusaputoimistojen tulee varautua antamaan oikeudellista neuvontaa korvauksetta**. Katastrofin uhrien ja heidän lähiomaistensa tarvitsemaa oikeudellista neuvontaa annettaisiin tässä vaiheessa **ilman tuloksetusta**. Tällöin kyseisen onnettomuuden johdosta annettava juridinen neuvonta tulkittaisiin vähäiseksi juridiseksi neuvonnaksi, jonka osalta oikeusaputoimiston asiakasta voidaan palvella puhelinneuvontakokeilun perusteella tuloista riippumatta. Tätä tulkintaa voidaan soveltaa kaikissa oikeusaputoimistoissa, vaikka oikeusaputoimisto ei myöhemmin osallistuisikaan neuvontakokeiluihin, eli ns. tienviittaneuvontaan ja oikeudelliseen puhelinneuvontaan.

Tilastoinnin osalta nyt puheena olevat asiakkaat, joille ei tehdä tuloksetusta, tulee kirjata täyden korvauksen asiakkaiksi, jotta myöhemmin olisi selvitettävissä, kuinka monelle katastrofin myötä on syntynyt oikeudellisen avun tarvetta. Tuloksetus ja oikeusapupäätös heille voidaan luonnollisesti tehdä, jos se sujuu asiakkaan kannalta vaivatta. Tarvetta oikeusapupäätökseen tulee vasta siinä vaiheessa, kun ryhdytään toimenpiteisiin. Kaikki Aasian katastrofiin liittyvät neuvot ja toimeksiannot kirjataan Juliaan tavanomaisesti, mutta merkitään lisäksi erikseen lähiaikoina tarkemmin ilmoitettavalla tavalla.

Kaakkois-Aasian katastrofin osalta Oikeusministeriössä on asetettu 5.1.2005 työryhmä pohtimaan katastrofiin liittyviä oikeudellisia kysymyksiä ja niistä tiedottamista. Tiedote ja työryhmän toimeksianto löytyvät Ilonasta. Työryhmä tulee ottamaan kantaa siihen tulisiko Kaakkois-Aasian katastrofin uhreille ja heidän omaisilleen antaa oikeudellisten asioiden hoitamista varten myös laajempaa taloudellista tukea. Vielä tässä vaiheessa ei voida antaa selkeää kannanottoa siihen, tuleeko varsinaisten oikeudellisten toimenpiteiden suorittamisesta aiheutumaan oikeusavun saajille taloudellisia kustannuksia. Oikeusaputoimistoja pyydetään hienovaraisesti selvittämään oikeudellisen neuvonnan yhteydessä, olisiko neuvontaa saava oikeutettu kokonaan tai osittain korvauksettomaan julkiseen oikeusapuun.

Valtioneuvosto on jo avannut internetsivuston, Aasian kriisin erikoissivut, jossa on katastrofin uhreille ja heidän läheisilleen hyödyllisiä linkkejä: www.valtioneuvosto.fi/aasia.